

ВІДГУК ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, доцента
БІЛЕЦЬКОЇ НАТАЛІЇ ВІКТОРІВНИ

на дисертаційну роботу
КУЛИНЯКА ІГОРЯ ЯРОСЛАВОВИЧА
на тему «ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Тема дослідження є надзвичайно актуальною в умовах сучасних економічних та соціальних трансформацій, що відбуваються як на національному, так і на регіональному рівнях. Туристична сфера в Україні, як і в багатьох інших країнах, стає одним із ключових драйверів економічного розвитку регіонів, стимулюючи зайнятість, інвестиції, розвиток інфраструктури та формування іміджу територій. Водночас значна дисбалансованість у використанні туристичного потенціалу різних регіонів, нерівномірний розвиток інфраструктури та недостатнє застосування сучасних методів управління спеціалізацією створюють необхідність формування ефективного інструментарію регіонального планування у туристичній сфері.

Наукова та практична значущість дослідження обумовлена тим, що територіальна спеціалізація в туризмі дозволяє оптимізувати розподіл ресурсів, підвищити конкурентоспроможність регіонів, створювати нові робочі місця та залучати інвестиції. У сучасних умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на туристичному ринку особливо важливо розробляти механізми, які забезпечують диференціацію регіонів за типами туристичної діяльності, враховують природні, культурні та соціально-економічні особливості територій та формують сприятливий клімат для розвитку туристичної індустрії.

Дослідження, проведене в дисертації, безпосередньо пов'язане з науковими програмами та планами кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка». Робота виконана в межах науково-дослідних робіт за темами: «Організаційно-методичне забезпечення формування кластерної моделі розвитку регіонального туризму», в контексті якої розглянуто теоретико-методичні засади оцінювання стану та рівня використання туристичного потенціалу регіону, проаналізовано сутність поняття «туристичний потенціал» і виокремлено його основні складові та запропоновано підходи до комплексного оцінювання туристичного потенціалу з метою ефективного планування його використання й розвитку конкурентоспроможної туристичної індустрії; «Механізм оцінювання та підвищення ефективності інноваційних процесів», – розроблено метод оцінювання рівня інноваційної активності регіонів України з урахуванням потреб розвитку туристичної галузі; «Управління розвитком туристичної галузі України: соціально-економічний аспект», – досліджено особливості управління та адаптації туристичної галузі України в умовах поширення пандемії COVID-19, розкрито сучасний стан галузі, виявлено основні проблеми та окреслено перспективи її подальшого розвитку; «Діджиталізація бізнес-процесів суб'єктів туристичної індустрії», – розроблено модель вибору пріоритетних напрямів розвитку територіальної спеціалізації у туристичній сфері України, що базується на визначенні пріоритетів на національному, регіональному та місцевому рівнях управління у співпраці між зацікавленими сторонами з урахуванням наявного туристичного потенціалу і туристичної спроможності території в контексті відповідності до критеріїв та принципів стратегії смарт-спеціалізації. Матеріали дисертаційної роботи використанні в розробленні держбюджетної теми Національної металургійної академії України «Сучасні методи та фінансово-економічні механізми управління суб'єктами господарювання регіону» та теми дослідження «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності».

Особливої актуальності дисертаційне дослідження набуває в контексті

сучасних викликів, таких як зміна попиту на туристичні послуги, необхідність відновлення економіки після кризових періодів, зміни кліматичних умов та підвищення екологічної свідомості туристів. Формування науково обґрунтованого інструментарію територіальної спеціалізації дозволяє враховувати ці виклики, підвищувати адаптивність регіональних стратегій розвитку та створювати передумови для довгострокового сталого розвитку туристичної індустрії в країні.

Таким чином, обрана тема дослідження є своєчасною, науково та практично значущою, має прямий зв'язок із сучасними програмами розвитку національної економіки, регіональної політики та туризму, а результати дисертації можуть бути використані як у наукових дослідженнях, так і у практичній діяльності органів державного управління, туристичних компаній та організацій, що займаються плануванням і розвитку туристичної сфери.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформованих у дисертації та їх достовірність

Наукові положення дисертації ґрунтуються на сучасних теоретичних дослідженнях у сфері регіональної економіки, територіальної спеціалізації та туризму. Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі автором використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: *порівняльного аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення* (розкриття сутності понять «туризм», «туристична сфера», «туристична галузь», «туристична індустрія» – п. 1.1; «туристичний потенціал» – п. 1.2; «туристична спроможність», «територіальна спеціалізація у туристичній сфері» – п. 5.1); *групування* (формування класифікації суб'єктів туристичної діяльності – п. 1.1; видів туризму – п. 1.3, чинників впливу на розвиток туристичної сфери національної економіки – п. 2.1), *економіко-статистичний* (оцінювання стану і тенденцій розвитку сфери туризму в Україні – п. 2.2; розрахунок індексу туристичної пріоритетності – п. 5.3); *методи логічного узагальнення та системного підходу* (формування механізму реалізації державної політики

щодо забезпечення територіальної спеціалізації у туристичній сфері національної економіки на різних рівнях управління – п. 5.3; виявлення основних напрямів та тенденцій впливу наслідків російсько-української війни на трансформацію територіальної спеціалізації туристичних регіонів України – п. 2.3; розроблення рекомендацій щодо вибору, пріоритизації та забезпечення розвитку туристичної сфери України під час формування стратегій розвитку в контексті смарт-спеціалізації – п. 5.2; формування теоретичних узагальнень та висновків дисертаційного дослідження); *бібліометричний аналіз* (виокремлення тенденцій наукових досліджень туристичної сфери України та виявлення пріоритетних напрямів розвитку туризму в Україні – п. 2.2; аналізування популярності та тенденцій розвитку видів туризму – п. 3.1); *кластерний аналіз* (виокремлення кластерів регіонів України за подібністю показників, які характеризують розвиток сфери туризму під впливом пандемії COVID-19 протягом 2020 р. – п. 2.3; групування та пріоритизація регіонів України за рівнем розвитку туристичного потенціалу – п. 4.1; групування регіонів України за рівнем туристичної спроможності – п. 5.1); *контент-аналіз* (аналізування популярності видів туризму за пошуковими запитами в Інтернеті – п. 3.2; оцінювання нормативно-правових документів з управління видами туризму в Україні – п. 3.3; оцінювання Стратегій розвитку регіонів України – п. 5.2); *матричні методи* (SWOT-аналіз пріоритетних видів туризму – п. 4.3; *метод координат чотирьох квадрантів FQC* для визначення векторів стратегічного розвитку пріоритетних видів туризму – п. 4.3; вибір векторів стратегічного розвитку напрямів спеціалізації у туристичній сфері – п. 4.3; вибір територіальної спеціалізації у туристичній сфері – п. 5.1); *метод аналізу ієрархій* (вибір та ранжування пріоритетних напрямів спеціалізації території у туристичній сфері України – п. 4.2) та інші.

Основні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка», зокрема у викладанні дисциплін «Маркетинговий менеджмент у малому і середньому бізнесі» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти

за спеціальністю D3 «Менеджмент», а також «Дослідження ринків» й «Управління комунікаціями туристичних організацій» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю D3 «Менеджмент» (довідка № 67-01-937 від 24.06.2025).

3. Структура та зміст дисертаційної роботи

Дисертація має чітку логічну структуру, що включає вступ, огляд літератури, опис методології дослідження, результати досліджень, висновки та рекомендації. Кожен розділ логічно пов'язаний з попереднім і забезпечує послідовне викладення матеріалу. Вступ містить обґрунтування актуальності, мету та завдання дослідження. У першому розділі «Теоретичні основи формування спеціалізації туристичної сфери національної економіки» розкрито сутність понять «туризм» та «туристичний потенціал території», а також розвинуто положення з класифікації видів туризму. У другому розділі «Детермінанти територіальної спеціалізації сфери туризму в Україні» виявлено чинники впливу на розвиток туристичної сфери національної економіки, проаналізовано стан і тенденції розвитку сфери туризму в Україні та оцінено вплив пандемії COVID-19 та російсько-української війни на зміну пріоритетів у розвитку туристичної сфери України. У третьому розділі «Контент-аналіз популярності та тенденцій розвитку видів туризму» виявлено тенденції розвитку видів туризму за допомогою бібліометричного аналізу, проаналізовано популярність видів туризму за пошуковими запитамі в інтернеті та оцінено нормативно-правові документи з регулювання видами туризму в Україні. У четвертому розділі «Пріоритети розвитку туристичних напрямів в Україні» згруповано та пріоритизовано регіони України за рівнем розвитку туристичного потенціалу за допомогою кластерного аналізу, розроблено модель вибору та ранжування пріоритетних напрямів спеціалізації території у туристичній сфері України та розроблено метод вибору стратегії розвитку та оцінювання пріоритетності видів туризму на рівні територіальних громад. У п'ятому розділі «Побудова інструментарію територіальної

спеціалізації у туристичній сфері національної економіки» запропоновано концептуальну модель вибору територіальної спеціалізації у туристичній сфері за допомогою матриці «туристичний потенціал території – туристична спроможність території», розроблено модель забезпечення територіальної спеціалізації у туристичній сфері України в контексті стратегії смарт-спеціалізації та розвинуто інструментарій державної політики щодо забезпечення територіальної спеціалізації у туристичній сфері національної економіки.

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 585 сторінок. Обсяг основного тексту – 410 сторінок. Робота містить 92 таблиці, 89 рисунків, 30 формул, список джерел із 583 найменувань, а також 29 додатків.

4. Наукова новизна положень, сформульованих у дисертації

Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до формування інструментарію територіальної спеціалізації в туристичній сфері, розробленні методичних рекомендацій щодо оцінки туристичного потенціалу регіонів та визначення напрямів спеціалізації.

Основні наукові результати, що характеризують новизну виконаного дослідження, полягають у наступному:

1. Вперше запропоновано:

– Метод контент-аналізу територіальної спеціалізації у туристичній сфері України, що передбачає комплексну ідентифікацію та систематизацію інформації про види туризму за адміністративно-територіальними одиницями на основі згадування у наукових публікаціях, пошукових запитів Google Trends, статистики Google та документів стратегічного розвитку регіонів (с. 222-278).

– Концептуальну модель вибору туристичних напрямів (природоорієнтованих, культурно-орієнтованих, сервісно-орієнтованих) за допомогою матриці «туристичний потенціал – туристична спроможність

території», що дозволяє визначати спеціалізацію регіонів із врахуванням ресурсного та інфраструктурного потенціалу (с. 366-367).

– Модель пріоритетного розвитку територіальної спеціалізації у туристичній сфері України, що враховує національні, регіональні та місцеві пріоритети, співпрацю між зацікавленими сторонами та відповідність принципам смарт-спеціалізації (с. 373-396).

2. Удосконалено:

– Класифікацію видів туризму, доповнену ознаками «доступність реалізації» та «компонент туристичного потенціалу території», а також розширено групу «за метою подорожі» шляхом введення релятивістського та екзотичного туризму (с. 89-90; с. 107-110).

– Підхід до групування регіонів за рівнем розвитку туристичного потенціалу із застосуванням кластерного аналізу для виявлення однорідних груп територій з різним рівнем природно-ресурсного, історико-культурного та соціально-економічного потенціалу (с. 284-305).

– Метод визначення стратегії розвитку та пріоритетних видів туризму на місцевому рівні, що включає аналіз туристичного потенціалу, SWOT- та MAI-аналіз, визначення векторів розвитку та вибір стратегії методом координат чотирьох квадрантів FQC (с. 322-332).

– Метод розподілу державного фінансування розвитку туризму, що враховує пріоритетність територій і видів туризму, рівень туристичного потенціалу та спроможності суб'єктів туристичної діяльності (с. 420-430).

3. Набуло подальшого розвитку:

– Понятійно-термінологічний апарат щодо територіальної спеціалізації в туристичній сфері, уточнено ключові дефініції («туристичний потенціал», «туристична спроможність території», «туристична сфера» тощо) (с. 76-79, с. 82, с. 356, с. 359).

– Комплексне розуміння туризму на трьох рівнях: турист, суб'єкт туристичної діяльності та держава як національна економіка (с. 59-60).

– Теоретичні засади ідентифікації та аналізу спеціалізованих видів туризму

із застосуванням бібліометричного аналізу даних Scopus, доповненого оцінкою значущості та взаємозв'язків ключових слів (с. 162-166).

– Інструментарій державної політики територіальної спеціалізації, що включає систему цілей, заходів і узгоджених дій на національному, регіональному та місцевому рівнях, спрямованих на розвиток пріоритетних видів туризму з урахуванням специфіки території (с. 401-420, с. 430-432).

5. Теоретична і практична цінність положень, результатів дослідження та висновків дисертації

Теоретична цінність полягає у розвитку концептуальних підходів до територіальної спеціалізації у туристичній сфері та формуванні науково обґрунтованого інструментарію її впровадження. Практична цінність визначається можливістю використання результатів дослідження у розробленні регіональних стратегій розвитку туризму, плануванні інвестицій та державних програм підтримки туристичної галузі.

Рекомендації, сформовані в дисертації, логічно впливають з отриманих результатів та можуть бути використані органами державної влади, туристичними організаціями та бізнес-структурами для планування та оптимізації розвитку туристичних ресурсів. Практичне значення одержаних результатів проявляється у можливості використання сформульованих в дисертації пропозицій та рекомендацій, отриманих за результатами досліджень, для вдосконалення стратегічного управління розвитком територій, регіонів чи територіальних громад України шляхом обґрунтованого формування їхньої спеціалізації у туристичній сфері. Окремі положення дисертації використано у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, зокрема:

- Львівської обласної державної адміністрації;
- департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації;
- управління культури та розвитку туризму виконавчих органів

Дрогобицької міської ради;

- Яворівської міської ради Львівської області;
- Верховинської районної державної (військової) адміністрації Івано-Франківської області;
- Коломийської районної державної адміністрації Івано-Франківської області;
- Славської селищної ради Львівської області;
- Козівської селищної ради Тернопільської області;
- ТОВ «Туристична компанія «АМОРЕ».

Отримані результати дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування в рамках реалізації міжнародного проекту Erasmus+ Jean Monnet Module 101085171 – ЕЕРНСТ – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «European experience in the promotion of heritage and cultural tourism» («Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму». Термін виконання: 01.10.2022 – 30.09.2025) та міжнародного наукового проекту міжнародної програми Вишеградські гранти Міжнародного Вишеградського фонду № 22130195 «Cooperation in promoting a cultural and heritage tourism destinations in Ukraine and V4 countries» («Співпраця у просуванні історико-культурних туристичних напрямів в Україні та країнах Вишеградської четвірки». Термін виконання: 01.02.2022 – 31.01.2023) (Довідка № 67-04-634 від 09.10.2025).

6. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Матеріали дисертації повною мірою представлені у наукових публікаціях автора, що включають статті у фахових виданнях та матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій. Це свідчить про високий рівень опрацювання наукових положень та їх обговорення у науковій спільноті, що підтверджує актуальність та значущість проведеного дослідження. Зокрема, за темою дисертаційної роботи опубліковано 102 наукові праці загальним обсягом 106,6

друк. арк. (з яких особисто автору належать 35,7 друк. арк.), зокрема: 7 статей у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus та Web of Science; 46 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз та 2 статті у інших виданнях України та журналах інших держав; 8 монографій у співавторстві; 35 публікацій у матеріалах конференцій (з них 4 публікації в матеріалах конференцій, що індексовані у міжнародній наукометричній базі Scopus); 3 навчально-методичні посібники та 1 підручник. Розроблені положення та наукові результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорені на 35 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

7. Відповідність дисертації профілю спеціальності

Дисертаційна робота повністю відповідає профілю спеціальності «Економіка та управління національним господарством». Вона ґрунтується на сучасних економічних теоріях, методах аналізу територіального розвитку та туристичного менеджменту, що забезпечує її наукову та практичну релевантність.

8. Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертація не містить ознак порушень академічної доброчесності. Текстові запозичення подаються з посиланням на відповідні джерела. Дисертація та опубліковані праці відповідають принципам академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертація виконана на високому науковому рівні, однак є декілька дискусійних та рекомендаційних моментів:

1) у п. 1.3 авторська типологія туризму доповнена метою подорожі, яка полягає у задоволенні специфічних інтересів або потреб, що можуть бути обмеженими, забороненими або відокремленими від типового туризму. Таке формулювання є неоднозначним і потребує уточнення. Викликає дискусійне

питання: чи не створює подібна інтерпретація ризику толерування або легітимізації заборонених чи морально спірних форм туризму, що виходить за межі правового поля та може суперечити принципам державної політики в туристичній сфері?

2) у п. 2.1 автор обґрунтував на основі виробничої функції Кобба-Дугласа модель оцінювання ефективності використання ресурсів та визначення впливу капіталу й праці на розвиток суб'єктів туристичної діяльності. Використання у даній моделі статичних еластичностей (α , β) викликає сумнів через структурні зміни, спричинені пандемією COVID-19. Доцільно було б розглянути змінні параметри або моделювання шоку (наприклад, через dummy-змінну D_t), оскільки поведінкові та макроекономічні фактори (невизначеність, довіра, страх, зміни в логістиці) значно впливають на динаміку туристичної сфери.

3) у п. 2.2 та п. 2.3 автору доцільно було б приділити більше уваги аналізу та врахуванню сучасних тенденцій розвитку туризму в Україні, які сформувалися під впливом російсько-української війни. Зокрема, доцільно було б розглянути перспективи формування попиту на військовий (воєнний) туризм, туризм пам'яті, рекреаційний туризм тощо та їх роль у територіальній спеціалізації регіонів;

4) у роботі недостатньо представлено аналіз світового досвіду розвитку туристичної сфери, зокрема підходів, які застосовують різні країни для ефективного управління туристичними потоками. Доцільно було б розглянути міжнародні практики та інструменти, що дозволяють оптимізувати регіональну спеціалізацію та підвищити ефективність управління туристичною інфраструктурою;

5) подаючи результати кластерного аналізу (п. 4.1), доцільно також представляти показники статистичної надійності отриманих кластерів. Надання таких показників підвищує достовірність висновків, дозволяє оцінити якість кластеризації та забезпечує більшу прозорість аналітичної частини дослідження. Крім того, демонстрація статистичної надійності результатів дозволяє аргументовано обґрунтувати рекомендації щодо використання

кластерів у практичних заходах, спрямованих на регіональний розвиток та територіальну спеціалізацію у сфері туризму.

10. Загальна оцінка дисертаційної роботи, її відповідність існуючим вимогам та висновки

Дисертаційна робота Кулиняка І.Я. на тему «Формування та розвиток інструментарію територіальної спеціалізації у туристичній сфері національної економіки» характеризується високим рівнем наукової обґрунтованості, логічною структурою, науковою новизною та практичною цінністю.

Тема роботи, її зміст, структура, об'єкт і предмет, положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Отриманні результати є вирішенням науково-прикладної проблеми, що полягає в розробленні теоретико-методологічних положень і прикладних рекомендацій щодо формування та розвитку інструментарію територіальної спеціалізації у туристичній сфері національної економіки.

Таким чином, дисертація Кулиняка Ігоря Ярославовича є завершеною науковою роботою, за своїм змістом і структурою відповідає вимогам п. 6, 7, 8, 9 чинного «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор – Кулиняк Ігор Ярославович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент,
доктор економічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
Вінницького інституту
конструювання одягу і підприємництва

Наталія БІЛЕЦЬКА

Підпис Білецької Н.В.
засвідчую
начальник відділу кадрів

О.М. Торшинська